

॥चतुर्थः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः॥

वि वा एतस्य यज्ञं ऋध्यते यस्य हविरतिरिच्यते सूर्यो देवो दिविष्य इत्याह
बृहस्पतिना चैवास्य प्रजापतिना च यज्ञस्य व्यृद्धमपि वपति रक्षांसि वा एतत्पशुः
संचन्ते यदेकदेवत्यं आलब्धो भूयान्भवति यस्यास्ते हरितो गर्भ इत्याह देवत्रैवेना गमयति
रक्षसामपहत्या आ वर्तन वर्तयेत्याह (१)

ब्रह्मणैवेनमा वर्तयति वि ते भिनन्ति तकरीमित्याह यथायजुरेवैतदुरुद्रप्सो विश्वरूप
इन्दुरित्याह प्रजा वै पशव इन्दुः प्रजयैवेन पशुभिः समर्धयति दिवं वै यज्ञस्य व्यृद्धं गच्छति
पृथिवीमतिरिक्तं तद्यन्न शमयेदार्तिमाच्छेद्यजमानो मही द्यौः पृथिवी च न इत्या- (२)

ह द्यावापृथिवीभ्यामेव यज्ञस्य व्यृद्धं चातिरिक्तं च शमयति नार्तिमाच्छेति यजमानो
भस्मनाऽभि समूहति स्वगाकृत्या अथो अनयोर्वा एष गर्भोऽनयोरेवेन दधाति यदवद्येदति
तद्वचयेद्यन्नावद्येत्पशोरालब्धस्य नाव द्येत्पुरस्तान्नाभ्या अन्यदवद्येदुपरिष्ठादन्यत्पुरस्ताद्वै
नाभ्यै (३)

प्राण उपरिष्ठादपानो यावानेव पशुस्तस्याव द्यति विष्णवे शिपिविष्टाय जुहोति
यद्वै यज्ञस्यातिरिच्यते यः पशोर्भूमा या पुष्टिस्तद्विष्णुः शिपिविष्टोऽतिरिक्त एवातिरिक्तं
दधात्यतिरिक्तस्य शान्त्या अष्टाप्रद्विरण्यं दक्षिणाऽष्टापदी ह्येषाऽऽत्मा नवमः पशोरास्यां
अन्तरकोश उष्णीषेणाऽऽविष्टितं भवत्येवमिव हि पशुरुल्बमिव चर्मव माः समिवास्थीव
यावानेव पशुस्तमात्वाऽव रुन्धे यस्यैषा यज्ञे प्रायश्चित्तिः क्रियत इष्ट्वा वसीयान्भवति॥ (४)

वर्तयेत्याह न इति वे नाभ्या उल्बमिवेकविंशतिश्च॥४॥ [१]

आ वायो भूष शुचिपा उप नः सहस्रं ते नियुतो विश्ववार। उपो ते अन्धो मद्यमयामि
यस्य देव दधिषे पूर्वपेयम्। आकूत्यै त्वा कामाय त्वा समृधे त्वा किक्किटा ते मनः
प्रजापतये स्वाहा किक्किटा ते प्राणं वायवे स्वाहा किक्किटा ते चक्षुः सूर्याय स्वाहा
किक्किटा ते श्रोत्रं द्यावापृथिवीभ्यां स्वाहा किक्किटा ते वाचः सरस्वत्यै स्वाहा (५)

त्वं तुरीयां वशिनीं वशासि सकृद्यत्वा मनसा गर्भ आशयत्। वशा त्वं वशिनीं गच्छ
देवान्भ्यस्त्याः सन्तु यजमानस्य कामाः। अजासि रयिष्ठा पृथिव्याः सीदोर्ध्वान्तरिक्षमुप

तिष्ठस्व दिवि तै बृहद्वाः। तन्तुं तन्वन्नजसो भानुमन्विहि ज्योतिष्मतः पृथो रक्ष धिया
कृतान्। अनुल्बणं वयत जोगुवामपो मनुर्भव जनया दैव्यं जनम्। मनसो हविरसि
प्रजापतेर्वर्णो गात्राणां ते गात्रभाजो भूयास्म॥ (६)

सरस्वत्यै स्वाहा मनुष्योदश च॥२॥

[२]

इमे वै सहाऽऽस्तां ते वायुर्व्यवात्ते गर्भमदधातां तस्मै सोमः प्राजनयदग्निरग्रसत् स एतं
प्रजापतिराग्नेयमष्टाकपालमपश्यत्तं निरवपत्तेनैवैनामग्नेरधि निरंकीणात्तस्मादप्यन्यदेवत्या-
मालभमान आग्नेयमष्टाकपालं पुरस्तान्निर्वपेदग्नेरेवैनामधि निष्क्रीया लभते यद् (७)

वायुर्व्यवात्तस्माद्वायव्यां यदिमे गर्भमदधातां तस्माद् द्यावापृथिव्यां यत्सोमः
प्राजनयदग्निरग्रसत् तस्मादग्नीषोमीया यदनयोर्वियत्योर्वागवदत्तस्मात्सारस्वती यत्प्रजा-
पतिरग्नेरधि निरंकीणात् तस्मात्प्राजापत्या सा वा एषा सर्वदेवत्यां यदजा वशा वायव्यामा
लभेत भूतिकामो वायुर्वै क्षेपिष्ठा देवता वायुमेव स्वेन (८)

भागधेयेनोपं धावति स एवैनं भूतिं गमयति द्यावापृथिव्यामा लभेत कृषमाणः
प्रतिष्ठाकामो दिव एवास्मै पर्जन्यो वर्षति व्यस्यामोषधयो रोहन्ति समर्धुकमस्य
सस्यं भवत्यग्नीषोमीयामा लभेत यः कामयेतान्नवानन्नादः स्यामित्यग्निनैवान्नमव रुन्धे
सोमैनान्नाद्यमन्नवानेवान्नादो भवति सारस्वतीमा लभेत य - (९)

ईश्वरो वाचो वदितोः सन्वाचं न वदेद्वाग्वै सरस्वती सरस्वतीमेव स्वेन भागधेयेनोपं
धावति सैवास्मिन्वाचं दधाति प्राजापत्यामा लभेत यः कामयेतानभिजितमभि
जयेयमिति प्रजापतिः सर्वा देवता देवताभिरेवानभिजितमभि जयति वायव्ययोपाकरोति
वायोरेवैनामवरुध्या लभत आकूत्यै त्वा कामाय त्वे- (१०)

त्याह यथायजुरेवैतत्किंकिटाकारं जुहोति किंकिटाकारेण वै ग्राम्याः पशवो रमन्ते
प्रारण्याः पतन्ति यत्किंकिटाकारं जुहोति ग्राम्याणां पशूनां धृत्यै पर्यग्नौ क्रियमाणे जुहोति
जीवन्तीमेवैनां सुवर्गं लोकं गमयति त्वं तुरीया वशिनी वशासीत्याह देवत्रैवेनां गमयति
सत्याः सन्तु यजमानस्य कामा इत्याहैष वै कामो (११)

यजमानस्य यदनार्त उद्वचं गच्छति तस्मादेवमाहाजासि रयिष्ठेत्याहैष्वैनां लोकेषु
प्रतिष्ठापयति दिवि तै बृहद्वा इत्याह सुवर्ग एवास्मै लोके ज्योतिर्दधाति तन्तुं तन्वन्नजसो

भानुमन्विहीत्याहेमानेवासमै लोकां ज्योतिष्मतः करोत्यनुल्बणं वयत् जोगुवामप इत्या-
(१२)

ह् यदेव यज्ञ उल्बणं क्रियते तस्यैवैषा शान्तिर्मनुर्भव जनया दैव्यं जनमित्याह
मानव्यो वै प्रजास्ता एवाद्याः कुरुते मनसो हविरसीत्याह स्वगाकृत्यै गात्राणां ते
गात्रभाजो भूयास्मेत्याहाऽऽशिषमेवैतामा शास्ते तस्यै वा एतस्या एकमेवादैवयजनं
यदालंबायामभ्रो (१३)

भवन्ति यदालंबायामभ्रः स्यादप्सु वा प्रवेशयेत्सर्वा वा प्राश्नीयाद्यदप्सु
प्रवेशयेद्यज्ञवेशसं कुर्यात्सर्वामेव प्राश्नीयादिन्द्रियमेवाऽऽत्मन्धत्ते सा वा एषा
त्रयाणामेवावरुद्धा संवत्सरसदः सहस्रयाजिनो गृहमेधिनस्त एवैतया यजेरन्तेषा-
मेवैषाऽऽप्ता॥ (१४)

यथ्वेनं सारस्वतीमा लभेत् यः कामाय त्वा कामोऽपु इत्यभ्रो द्विषत्वारिंशच्च॥८॥ [३]

चित्तं च चित्तिश्चाकूतं चाकूतिश्च विज्ञातं च विज्ञानं च मनश्च शक्करीश्च दर्शश्च
पूर्णमांसश्च बृहच्च रथन्तरं च प्रजापतिर्जयानिन्द्राय वृष्णे प्रायच्छदुग्रः पृतनाज्येषु तस्मै
विशः समनमन्त सर्वाः स उग्रः स हि हव्यो बभूव देवासुराः संयन्ता आसन्त्स इन्द्रः प्रजा-
पतिमुपाधावत्तस्मा एताञ्जयान्प्रायच्छत्तानंजुहोततो वै देवा असुरानजयन् यदजयन्तञ्जयानां
जयत्वः स्पर्धमानेनैते होतव्या जयत्येव तां पृतनाम्॥ (१५)

उप पञ्चविंशतिश्च॥१॥ [४]

अग्निर्भूतानामधिपतिः स माऽवत्विन्द्रो ज्येष्ठानां यमः पृथिव्या वायुरन्तरिक्षस्य सूर्यो
दिवश्चन्द्रमा नक्षत्राणां बृहस्पतिर्ब्रह्मणो मित्रः सत्यानां वरुणोऽपाः संमुद्रः स्रोत्यानामन्नः
साम्राज्यानामधिपति तन्माऽवतु सोम ओषधीनां सविता प्रसवानां रुद्रः पशूनां
त्वष्टा रूपाणां विष्णुः पर्वतानां मरुतो गुणानामधिपतयस्ते माऽवन्तु पितरः पितामहाः
परेऽवरे ततोस्ततामहा इह माऽवत। अस्मिन्ब्रह्मन्त्रस्मिन्क्षत्रेऽस्यामाशिष्यस्यां पुरोधया-
मस्मिन्कर्मन्त्रस्यां देवहूत्याम्॥ (१६)

अवरे सुतदर्श च॥१॥ [५]

देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत् तदसुरा अकुर्वत् ते देवा एतानभ्यातानानपश्यन्तानभ्यातन्वत्

यद्देवानां कर्मासीदार्ध्यत तद्यदसुराणां न तदार्ध्यत येन कर्मणेश्चेत्तत्र होतव्या ऋध्नोत्येव तेन कर्मणा यद्विश्वे देवाः समभरन्तस्मादभ्याताना वैश्वदेवा यत्प्रजापतिर्जयान्प्रायच्छुत्तस्माञ्जयाः प्राजापत्या - (१७)

यद्राष्ट्रभृद्भीं राष्ट्रमाददत् तद्राष्ट्रभृताः राष्ट्रभृत्त्वं ते देवा अभ्यातानैरसुरानभ्यातन्वत् जयैरजयत्राष्ट्रभृद्भीं राष्ट्रमाददत् यद्देवा अभ्यातानैरसुरानभ्यातन्वत् तदभ्यातानानां मभ्यातानत्वं यञ्जयैरजयन्तञ्जयानां जयत्वं यद्राष्ट्रभृद्भीं राष्ट्रमाददत् तद्राष्ट्रभृताः राष्ट्रभृत्त्वं ततो देवा अभवन्परासुरा यो भ्रातृव्यवान्स्यात्स एताञ्जुहुयादभ्यातानैरेव भ्रातृव्यानभ्यातनुते जयैर्जयति राष्ट्रभृद्भीं राष्ट्रमा दत्ते भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवति॥ (१८)

प्राजापत्याः सौष्टादश च॥२॥ [६]

ऋतापादृतधामाऽग्निर्गन्धर्वस्तस्यौषधयोऽप्सरस ऊर्जो नाम स इदं ब्रह्म क्षत्रं पातु ता इदं ब्रह्म क्षत्रं पातु तस्मै स्वाहा ताभ्यः स्वाहा सः हितो विश्वसामा सूर्यो गन्धर्वस्तस्य मरीचयोऽप्सरस आयुवः सुषुम्नः सूर्यरश्मिश्चन्द्रमा गन्धर्वस्तस्य नक्षत्राण्यप्सरसो बिकुरयो भुज्युः सुपर्णो यज्ञो गन्धर्वस्तस्य दक्षिणा अप्सरसः स्तवाः प्रजापतिर्विश्वकर्मा मनो (१९)

गन्धर्वस्तस्य रत्नामान्यप्सरसो वह्नय इषिरो विश्वव्यचा वातो गन्धर्वस्तस्याऽऽपोऽप्सरसो मुदा भुवनस्य पते यस्य त उपरि गृहा इह च। स नो रास्वाज्यानिः रायस्पोषः सुवीर्यः संवत्सरीणाः स्वस्तिम्। परमेष्ठ्यधिपतिर्मृत्युर्गन्धर्वस्तस्य विश्वमप्सरसो भुवः सुक्षितिः सुभूतिर्भद्रकृत्सुवर्वाण्यर्जन्यो गन्धर्वस्तस्य विद्युतोऽप्सरसो रुचो दूरेहैतिरमृडयो - (२०)

मृत्युर्गन्धर्वस्तस्य प्रजा अप्सरसो भीरुवश्चारुः कृपणकाशी कामो गन्धर्वस्तस्याऽऽधयोऽप्सरसः शोचयन्तीर्नाम स इदं ब्रह्म क्षत्रं पातु ता इदं ब्रह्म क्षत्रं पातु तस्मै स्वाहा ताभ्यः स्वाहा स नो भुवनस्य पते यस्य त उपरि गृहा इह च। उरु ब्रह्मणेऽस्मै क्षत्राय महि शर्म यच्छ॥ (२१)

मनोऽमृडयः षट्त्वारिंशच्च॥३॥ [७]

राष्ट्रकामाय होतव्या राष्ट्रं वै राष्ट्रभृतो राष्ट्रेणैवास्मै राष्ट्रमव रुन्धे राष्ट्रमेव भवत्यात्मने होतव्या राष्ट्रं वै राष्ट्रभृतो राष्ट्रं प्रजा राष्ट्रं पशवो राष्ट्रं यच्छ्रेष्ठो भवति राष्ट्रेणैव राष्ट्रमव

रुन्धे वसिष्ठः समानानां भवति ग्रामकामाय होतव्या राष्ट्रं वै राष्ट्रभृतौ राष्ट्रं संजाता राष्ट्रणैवास्मै राष्ट्रं संजातानवं रुन्धे ग्रा- (२२)

स्यैव भवत्यधिदेवने जुहोत्यधिदेवं एवास्मै सजातानवं रुन्धे त एनमवरुद्धा उप तिष्ठन्ते रथमुख ओजस्कामस्य होतव्या ओजो वै राष्ट्रभृत ओजो रथ ओजसैवास्मा ओजोऽवं रुन्ध ओजस्यैव भवति यो राष्ट्रादपभूतः स्यात्तस्मै होतव्या यावन्तोऽस्य रथाः स्युस्तान्ब्रूयाद्युद्धमिति राष्ट्रमेवास्मै युनक्त्या- (२३)

हुतयो वा एतस्याक्लृप्ता यस्य राष्ट्रं न कल्पते स्वरथस्य दक्षिणं चक्रं प्रवृह्य नाडीमभि जुहुयादाहुतीरेवास्यं कल्पयति ता अस्य कल्पमाना राष्ट्रमनु कल्पते सङ्ग्रामे संयते होतव्या राष्ट्रं वै राष्ट्रभृतौ राष्ट्रे खलु वा एते व्यायच्छन्ते ये सङ्ग्रामं संयन्ति यस्य पूर्वस्य जुह्वति स एव भवति जयति तं सङ्ग्रामं मान्युक इध्मो (२४)

भवत्यङ्गारा एव प्रतिवेष्टमाना अमित्राणामस्य सेनां प्रति वेष्टयन्ति य उन्माद्येत्तस्मै होतव्या गन्धर्वाप्सरसो वा एतमुन्मादयन्ति य उन्माद्यत्येते खलु वै गन्धर्वाप्सरसो यद्राष्ट्रभृतस्तस्मै स्वाहा ताभ्यः स्वाहेति जुहोति तेनैवेनाञ्छमयति नैयग्रोध औदुम्बर आश्वत्थः प्लाक्ष इतीध्मो भवत्येते वै गन्धर्वाप्सरसां गृहाः स्व एवेना- (२५)

नायतने शमयत्यभिचरता प्रतिलोमं होतव्याः प्राणानेवास्यं प्रतीचः प्रति यौति तं ततो येन केन च स्तृणुते स्वकृत इरिणे जुहोति प्रदरे वैतद्वा अस्यै निर्ऋतिगृहीतं निर्ऋतिगृहीत एवेनं निर्ऋत्या ग्राहयति यद्वाचः क्रूरं तेन वर्षद्वरोति वाच एवेनं क्रूरेण प्र वृश्चति ताजगार्तिमाच्छति यस्य कामयेतान्नाद्य- (२६)

मा ददीयेति तस्य सभायामुत्तानो निपद्य भुवनस्य पत इति तृणानि सं गृह्णीयात्प्रजापतिर्वै भुवनस्य पतिः प्रजापतिनैवास्यान्नाद्यमा दत्त इदमहममुष्यामुष्यायणस्यान्नाद्यं हरामीत्याहान्नाद्यमेवास्यं हरति षड्विंहरति षड्वा ऋतवः प्रजापतिनैवास्यान्नाद्यमादायर्तवोऽस्मा अनु प्र यच्छन्ति (२७)

यो ज्येष्ठबन्धुरपभूतः स्यात्तं स्थलेऽवसाय्यं ब्रह्मौदनं चतुःशरावं पक्त्वा तस्मै होतव्या वर्षं वै राष्ट्रभृतो वर्षं स्थलं वर्षणैवेनं वर्षं समानानां गमयति चतुःशरावो भवति दिक्ष्वेव प्रति तिष्ठति क्षीरे भवति रुचमेवास्मिन्दधात्युद्धरति श्रुतत्वाय सर्पिष्वान्भवति मेध्यत्वाय

चत्वारः आरुषेयाः प्राश्रजन्ति दिशामेव ज्योतिषि जुहोति॥ (२८)

ग्रामी युनक्तीध्मः स्व एवैनान्नाद्यं यच्छन्त्येकान्नपञ्चाशच्च॥७॥ [८]

देविका निर्वपेत्प्रजाकामश्छन्दांसि वै देविकाश्छन्दांसीव खलु वै प्रजाश्छन्दाभिरेवासमै प्रजाः प्र जनयति प्रथमं धातारं करोति मिथुनी एव तेन करोत्यन्वेवास्मा अनुमतिर्मन्यते राते राका प्र सिनीवाली जनयति प्रजास्वेव प्रजातासु कुह्वा वाचं दधात्येता एव निर्वपेत्पशुकामश्छन्दांसि वै देविकाश्छन्दांसी- (२९)

व खलु वै पशवश्छन्दाभिरेवासमै पशून् जनयति प्रथमं धातारं करोति प्रैव तेन वापयत्यन्वेवास्मा अनुमतिर्मन्यते राते राका प्र सिनीवाली जनयति पशून् प्रजातान्कुह्वा प्रतिष्ठापयत्येता एव निर्वपेद्भामकामश्छन्दांसि वै देविकाश्छन्दांसीव खलु वै ग्रामश्छन्दाभिरेवासमै ग्राम- (३०)

मवं रुन्धे मध्यतो धातारं करोति मध्यत एवैनं ग्रामस्य दधात्येता एव निर्वपेज्जोगामयावी छन्दांसि वै देविकाश्छन्दांसि खलु वा एतमभि मन्यन्ते यस्य ज्योगामयति छन्दाभिरेवैनमगदं करोति मध्यतो धातारं करोति मध्यतो वा एतस्याक्लृप्तं यस्य ज्योगामयति मध्यत एवास्य तेन कल्पयत्येता एव निर्- (३१)

वपेद्यं यज्ञो नोपनमेच्छन्दांसि वै देविकाश्छन्दांसि खलु वा एतं नोपं नमन्ति यं यज्ञो नोपनमति प्रथमं धातारं करोति मुखत एवासमै छन्दांसि दधात्युपैनं यज्ञो नमत्येता एव निर्वपेदीजानश्छन्दांसि वै देविका यातयामानीव खलु वा एतस्य छन्दांसि य ईजान उत्तमं धातारं करो- (३२)

त्युपरिष्ठादेवासमै छन्दांस्ययांतयामान्यवं रुन्ध उपैनमुत्तरो यज्ञो नमत्येता एव निर्वपेद्यं मेधा नोपनमेच्छन्दांसि वै देविकाश्छन्दांसि खलु वा एतं नोपं नमन्ति यं मेधा नोपनमति प्रथमं धातारं करोति मुखत एवासमै छन्दांसि दधात्युपैनं मेधा नमत्येता एव निर्वपे- (३३)

द्रुक्कामश्छन्दांसि वै देविकाश्छन्दांसीव खलु वै रुक्छन्दाभिरेवास्मिन्नुचं दधाति क्षीरे भवन्ति रुचमेवास्मिन्दधति मध्यतो धातारं करोति मध्यत एवैनं रुचो दधाति गायत्री

वा अनुमतिस्त्रिष्टुग्राका जगती सिनीवाल्यनुष्टुप्कुहूर्धाता वषट्कारः पूर्वपक्षो राकाऽपरपक्षः कुहूरमावास्यां सिनीवाली पौर्णमास्यनुमतिश्चन्द्रमा धाताऽष्टौ (३४)

वसवोऽष्टाक्षरा गायत्र्येकादश रुद्रा एकादशाक्षरा त्रिष्टुब्बादशादित्या द्वादशाक्षरा जगती प्रजापतिरनुष्टुब्धाता वषट्कार एतद्वै देविकाः सर्वाणि च छन्दांसि सर्वाश्च देवता वषट्कारस्ता यथ्सह सर्वा निर्वपेदीश्वरा एनं प्रदहो द्वे प्रथमे निरुप्य धातुस्तृतीयं निर्वपेत्तथो एवोत्तरे निर्वपेत्तथैनं न प्र दहन्त्यथो यस्मै कामाय निरुप्यन्ते तमेवाऽऽभिर्मुपाऽऽ-
प्रोति॥ (३५)

पशुकामश्छन्दांसि वै देविकाश्छन्दांसि ग्रामङ्कल्पयत्येता एव निरुक्तमन्त्रातारं करोति मेधा नमत्येता एव निर्वपेदष्टौ दहन्ति नव च॥

देविकाः प्रजाकामो मिथुनी पशुकाम॥७॥ [९]

वास्तोष्पते प्रति जानीह्यस्मान्स्वावेशो अनमीवो भवा नः। यत्त्वेमहे प्रति तन्नो जुषस्व शं न एधि द्विपदे शं चतुष्पदे। वास्तोष्पते शग्मयां स२सदा ते सक्षीमहि रण्वयां गातुमत्या। आवः क्षेम उत योगे वरं नो यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः। यथ्सायं प्रातरग्निहोत्रं जुहोत्याहुतीष्टका एव ता उप धत्ते (३६)

यजमानोऽहोरात्राणि वा एतस्येष्टका य आहिताग्निर्यथ्सायं प्रातर्जुहोत्यहोरात्राण्येवाऽ-
ऽत्वेष्टकाः कृत्वोप धत्ते दशं समानत्र जुहोति दशाक्षरा विराड्विराजमेवाऽऽत्वेष्टकां कृत्वोप
धत्तेऽथो विराज्येव यज्ञमाप्नोति चित्यंश्चित्योऽस्य भवति तस्माद्यत्र दशोषित्वा प्रयाति
तद्यज्ञवास्त्ववास्त्वेव तद्यत्ततोऽर्वाचीनः (३७)

रुद्रः खलु वै वास्तोष्पतिर्यदहुत्वा वास्तोष्पतीयं प्रयायाद्रुद्र एनं भूत्वाऽग्निरनूत्थाय
हन्याद्वास्तोष्पतीयं जुहोति भागधेयेनैवेनः शमयति नार्तिमाच्छति यजमानो यद्युक्ते
जुहुयाद्यथा प्रयाते वास्तावाहुतिं जुहोति तादृगेव तद्यदयुक्ते जुहुयाद्यथा क्षेम आहुतिं
जुहोति तादृगेव तदहुतमस्य वास्तोष्पतीयः स्याद् (३८)

दक्षिणो युक्तो भवति सव्योऽयुक्तोऽथ वास्तोष्पतीयं जुहोत्युभयमेवाकुरपरिवर्गमेवेनः
शमयति यदेकया जुहुयाद्विहोमं कुर्यात्पुरोनुवाक्यामनूच्य याज्यया जुहोति सदेवत्वाय
यद्धुत आदध्याद्रुद्रं गृहानन्वारोहयेद्यदवक्षाणान्यसं प्रक्षाप्य प्रयायाद्यथा यज्ञवेशसं वाऽऽ-
दहनं वा तादृगेव तद्यं ते योनिर्ऋत्विय इत्यरण्यौः समारोहय- (३९)

त्येष वा अग्नेर्योनिः स्व एवैनं योनौ समारोहयत्यथो खल्व्वाहुर्गदरण्योः
समारूढो नश्येदुदस्याग्निः सीदेत्पुनराधेयः स्यादिति या तं अग्ने यज्ञियां तनूस्तयेह्या
रोहेत्यात्मन्समारोहयते यजमानो वा अग्नेर्योनिः स्वायामेवैनं योन्याः समारोहयते॥ (४०)

धत्तेऽर्वाचीनः स्यात्समारोहयति पञ्चत्वारिंशच्च॥५॥

[१०]

त्वमग्ने बृहद्वयो दधासि देव दाशुषैः कविर्गृहपतिर्युवा॥ हव्यवाङ्गिरजरः पिता
नो विभुर्विभावा सुदृशीको अस्मे। सुगारुहपत्याः समिषो दिदीह्यस्मद्रियख्सम्मिमीहि
श्रवांसि। त्वं च सोम नो वशो जीवातुं न मरामहे। प्रियस्तोत्रो वनस्पतिः। ब्रह्मा
देवानां पदवीः कवीनामृषिर्विप्राणां महिषो मृगाणाम्। श्येनो गृध्राणां स्वधितिर्वनानां
सोमः (४१)

पवित्रमत्येति रेभन्। आ विश्वदेवः सत्पतिः सूक्तैरद्या वृणीमहे। सत्यसंवः
सवितारम्॥ आ सत्येन रजसा वर्तमानो निवेशयन्नमृतं मर्त्यं च। हिरण्ययेन सविता
रथेना देवो याति भुवना विपश्यन्। यथा नो अदितिः करत्पश्चे नृभ्यो यथा गवैः। यथा
तोकाय रुद्रियम्। मा नस्तोके तनये मा न आयुषि मा नो गोषु मा (४२)

नो अश्वेषु रीरिषः। वीरान्मा नो रुद्र भामितो वधीरहविष्मन्तो नमसा विधेम ते।
उदप्रुतो न वयो रक्षमाणा वावदतो अभ्रियस्येव घोषाः। गिरिभ्रजो नोर्मयो मदन्तो
बृहस्पतिर्भ्यर्का अनावन्। हंसैरिव सखिभिर्वदद्विरश्मन्मयानि नहन्। व्यस्यन्।
बृहस्पतिरभिः कनिकदद्वा उत प्रास्तौदुच्च विद्वा अंगायत्। एन्द्रं सानसि रयि (४३)

सजित्वानं सदासहम्। वर्षिष्ठमृतये भर। प्र संसाहिषे पुरुहूत शत्रूञ्ज्येष्ठस्ते शुष्मं
इह रातिरस्तु। इन्द्रा भर दक्षिणेना वसूनि पतिः सिन्धूनामसि रेवतीनाम्। त्वं सुतस्य
पीतये सद्यो वृद्धो अजायथाः। इन्द्र ज्यैष्ठ्याय सुक्रतो। भुवस्त्वमिन्द्र ब्रह्मणा महान्भुवो
विश्वेषु सवनेषु यज्ञियः। भुवो नृञ्ज्योत्नो विश्वस्मिन्भरे ज्येष्ठश्च मन्त्रो (४४)

विश्वचरणे। मित्रस्य चरणधीतः श्रवो देवस्य सानसिम्। सत्यं चित्रश्रवस्तमम्।
मित्रो जनान् यातयति प्रजानन्मित्रो दाधार पृथिवीमुत द्याम्। मित्रः कृष्टीरनिमिषाभि चष्टे
सत्याय हव्यं घृतवद्विधेम। प्र स मित्रं मर्तो अस्तु प्रयस्वान् यस्तं आदित्य शिक्षति व्रतेन।
न हन्यते न जीयते त्वोतो नैनम्हो अश्नोत्यन्तितो न दूरात्। य- (४५)

चिद्धि ते विशो यथा प्र देव वरुण व्रतम्। मिनीमसि द्यविद्यवि। यत्किं चेद वरुण
 दैव्ये जनेऽभिद्रोहं मनुष्याश्चरामसि। अचित्ती यत्तव धर्मा युयोपिम मा नुस्तस्मादेनसो
 देव रीरिषः। कितुवासो यद्रिरिपुर्न दीवि यद्वा घा सत्यमुत यन्न विद्म। सर्वा ता वि ष्य
 शिथिरेव देवार्था ते स्याम वरुण प्रियासः॥ (४६)

सोमो गोषु मा रुयि मन्त्रो यच्छिथिरा सुत च॥६॥ [११]

वि वा एतस्याऽऽ वायो इमे वै चित्तश्चाग्निभूतानां देवा वा अभ्यातानानृतापाङ्गाष्टकामाय देविका वास्तोष्यते त्वमग्ने बृहदेकादश॥११॥

वि वा एतस्येत्याह मृत्युर्गन्धर्वोऽव रुन्धे मध्युतस्त्वमग्ने बृहथ्यद्वैत्वारिःशत्॥४६॥

वि वा एतस्य प्रियासः॥

हरिः ॐ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां तृतीयकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः समाप्तः॥ ३-४॥